

Онтогносеологічна проблематика права

як структурна складова філософії права

К. П. Коваль

заступник Голови Союзу юристів України,
член Вищої кваліфікаційної комісії адвокатури
при Кабінеті Міністрів України

Стаття присвячена дослідженню онтогносеологічної складової філософсько-правової проблематики. Автор аналізує механізми підвищення методологічного потенціалу юридичної науки, необхідність вдосконалення науково-пізнавальної цінності права. Зазначається, що в період глобалізації та індивідуалізації суспільства необхідно використовувати нові підходи у розвитку права.

Ключові слова: право, юридична наука, філософія права, онтогносеологічна проблематика, онтологічна модель права, гносеологічна модель права.

Стаття посвящена исследованию онтогносеологической составляющей философско-правовой проблематики. Автор анализирует механизмы повышения методологического потенциала юридической науки, необходимость усовершенствования научно-познавательной ценности права. Указано, что в период глобализации и индивидуализации общества необходимо использовать новые подходы в развитии права.

Ключевые слова: право, юридическая наука, философия права, онтогносеологическая проблематика, онтологическая модель права, гносеологическая модель права.

The present research paper deals with investigation of ontognoseological component of legal philosophy problems. The author analyses mechanisms of methodological potential of jurisprudence, necessity of improvement of law's scientific and cognitive value. It is pointed out that within the period of the society globalization and individualization new approaches to the law development are to be used.

Keywords: law, jurisprudence, legal philosophy, ontognoseological problems, ontognoseological law pattern, gnoseological law pattern.

Сучасні проблеми глобалізації соціумних утворень, прагнення до вироблення універсальних взаємозв'язків між ними³, незмінно ведуть до переосмислення методологічних основ їх взаємодії, оновлення сфери парадигмотворчих практик [1].

Право, як невід'ємний і системоутворюючий елемент культури сучасних цивілізаційних станів, безпосередньо включено в цей загальний незворотний процес [2].

Чим більше воно реалізує в ньому свій праксеологічний «заряд», тим значимішою є необхідність вдосконалення його науково-пізнавальної цінності.

Тому не дивно, що до сучасної методологічної складової юридичної науки як з боку практикуючих юристів, так і наукової громадськості поставлені підвищені вимоги щодо оновлення її пізнавального потенціалу, який відповідав би критеріям сучасних завдань соціуму: «... сьогодні, як ніколи,

³«Не дивлячись на різноманітність долі окремих етносів і цивілізацій, є підстави говорити про всебічне єднання людей в загальній спрямованості їх історії» (Івакін О. А. Діалектична філософія.: Моногр. – Оdesa: Фенікс, 2007. – С. 316.).

актуальним є бачення того, як співвідноситься наявний правовий інструментарій зі змінами життєдіяльності, що відбуваються в житті окремої людини та суспільства в цілому, наскільки правові складові нашого існування відповідають вимогам місця і часу, як долати невідповідність використовуваних правових цінностей потребам та інтересам людей» [3].

У цьому напрямку найбільш ефективним є звернення до нових горизонтів філософського наукознання і, зокрема, філософії права.

На сьогодні цей напрям юридико-пізнавальної активності почав набувати вагому практичну актуалізацію та має значні позитивні досягнення.

Так, якщо звернутися до аксіологічного змісту права, то своє найбільш повне вираження воно отримало у висловлюванні П. М. Рабіновича: «цільове призначення права, в зв'язку з цим, полягає в збереженні існуючих цінностей, що виявляються по таких напрямках: закріплення цінностей, інформування про цінності, створення ієрархії цінностей, перерозподіл цінностей і, нарешті, захист цінностей» [4].

Апофеоз антропології права, на наш погляд, виражається в характеристиці особистісних цінностей права, відзначених В. А. Бачиним: «Особистісні цінності являють собою ідеальні уявлення про блага, права і межі прагнення, пов'язаних зі схильностями і бажанням особистості, і виступають певною мірою як авторитетні й обов'язкові установки її свідомості ..., ... критерієм цінності права є особистість, що самостійно розвивається. Інакше кажучи, право має цінність, якщо воно прямо чи побічно сприяє саме здійсненню і самотворенню людини в історії, якщо насправді сприяє

народженню нових можливостей для розвитку людини та суспільства» [5].

Правова праксеологія охоплюється розумінням практики правоствореної, правотворчої, правозастосованої, правовиконавчої та праворезультативної активностей.

В узагальненому вигляді, вищевикладене становить деякі елементи епістемологічної складової теорії права. На наш погляд, найбільш перспективне звучання така теорія отримала в концепції М. А. Дамерлі: «У зв'язку з багатомірністю права, перспективні пропозиції про необхідність урахування таких характеристик права, як його соціальності (соціологічний вимір), як явища культури (культурологічний вимір), як явища, в центрі якого стоїть людина (антропологічний вимір). Ці три фундаментальні виміри правової реальності, виражені в антропосоціокультурному підході, також здатні довести до іншої парадигми розуміння права» [6].

Разом з тим, далеко не в повній мірі, на нашу думку, завантажена онтогносеологічна складова філософсько-правової проблематики. Без застосування потенціалу її пізнавального інструментарію неможливою є ефективність розв'язання завдань, покладених перед перерахованими вище напрямками юридичного наукознання. У нашому розумінні, від неї вимагається оновлена, дієвіша динамічно-віддзеркалююча здатність реалій і перспектив функціонування правового феномена відповідно до актуалізації потреб сучасності, оскільки в «... умовах глобалізації та індивідуалізації суспільства перед правом стоять все більш складні завдання, які неможливо вирішити за допомогою традиційних правових засобів і механізмів. Зокрема, це знаходить своє

вираження у необхідності використання нових підходів ... » [7].

Для цього необхідно переглянути її стержневі парадигми, що визначають суть юридико-пізнавальної активності: онтологічну і гносеологічну сфери.

Відносно онтологічного простору слід перейти від статичного конструктиву, пов'язаного з загальнотеоретичними характеристиками взаємозв'язків права та влади, права і держави, права і закону, права і неправа і т. д., що досить-таки успішно здійснюється в рамках загальної теорії права і держави, – до її динамічних складових, пов'язаних з особливостями моделювання парадигмоутворюючих основ онтологічних моделей права, специфікою їх взаємопереходу, взаємооновлення, виявлення соціальних діалектико-суперечливих джерел, що виступають об'єктивними умовами їх парадигмотворення.

Гносеологічна основа філософсько-правової проблематики має відійти від фрагментного коментування та ілюстрації окремих методів і принципів пізнання правової матерії та знайти цілісну, комплексну, послідовно-обґрунтовану пізнавальну модель, що охоплює всі можливі сторони для пізнання правового буття.

Така вимога може бути втілена в життя тільки за умов усвідомлення, вироблених фундаментальними наукознаннями питань: «проникнення» на рівень емпіричного буття досліджуваного явища; потім обґрунтування його субстанціонально-сутнісної основи; подальшого онтологічного моделювання його різноманітних форм в реальній дійсності і остаточного застосування всього вищезгаданого в юридико-пізнавальній практиці.

Постійно в проблемному руслі онтогносеологічної активності виступа-

тимуть питання, пов'язані з усвідомленням вихідних гносеологічних категорій, що характеризують найбільш простий вияв «безпосередньо даного» стану, розвиваючої метасистемної якості правової субстанції, її постійно мінливих парадигмоутворюючих форм, суті її субстанціонально-істотної складової і т. д.

Так, наприклад, недостатньо визначеними є правові форми, інституції соціального регулювання відносин, пов'язаних з виробництвом, розподілом, використанням та застосуванням інформаційного продукту в соціумі в майбутньому [8]; які об'єктивні соціальні умови будуть визначати правову природу таких правовідносин, у чому буде виражатися правовий феномен їх регулювання, який механізм

ефективності їх правового санкціонування і т. д. До вирішення цих та схожих проблем юридична наука повинна підготувати відповідну наукову базу.

Тому з метою ефективної реалізації вищезгаданої проблематики у філософсько-правовій літературі пропонується, як один із шляхів її вирішення, включити до епістемології права її онтогносеологічну складову, причому «не у вигляді окремо витягнутих філософських понять, категорій, а у вигляді методологічно категоріально пов'язаних конструкцій як онтологічної моделі права (об'єктивної логіки права), так і гносеологічної моделі права (суб'єктивної логіки пізнання права), що в своїй єдності, в цілому утворює методологічну сферу діалектичної логіки права» [9].

Література

1. *Івакін О. А.* Діалектична філософія: Моногр. – Одеса: Фенікс. – 2007. – С. 316.
2. *Харитонов Є. О.* Історія приватного (цивільного) права Європи. – Кн.1. – Одеса, АТ БАХВА, 1998. – С. 24-26.
3. *Оборотов Ю. Н.* Парадигми сучасного праворозуміння / в зб.: Введение в украинское право / під заг.ред. С. В. Ківалова, Ю. Н. Оборотова. – Одеса: Юридична література, 2009. – С. 134.
4. *Рабінович П. М.* Основи загальної теорії права і держави. – Харків: Консум, 2002. – С. 36.
5. *Бачинин В. А.* Філософія права. – Харків: Консум, 2002. – С. 227.
6. *Дамерлі М. А.* Право та історія: епістемологічні проблеми (досвід комплексного дослідження проблем предмета і структури історико-правового пізнання). – СПб: Вид-во СПУ, 2002. – С. 387.
7. *Оборотов Ю. М.* Вказ. пр. – С. 130.
8. *Івакін О. А.* Вказ пр. – С. 338; 322.
9. *Білий І. А.* До питання про діалектичну логіку права / В зб.: Правове життя сучасної України: тези доповідей міжнародної наукової конференції професорсько-викладацького та аспірантського складу / Відповідальний редактор, доктор юрид. наук Ю. М. Оборотов. – Одеська Національна юридична академія. – Одеса: Фенікс, 2009. – С.12-14.